

ЗАПИСКИ
ВОСТОЧНАГО ОТДѢЛЕНІЯ
ИМПЕРАТОРСКАГО
РУССКАГО АРХЕОЛОГИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА.

ИЗДАВАЕМЫЯ ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ УПРАВЛЯЮЩАГО ОТДѢЛЕНІЕМЪ

Барона **В. Р. Розена.**

ТОМЪ ТРЕТІЙ.

1888.

(СЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ ЧЕТЫРЕХЪ ТАБЛИЦЪ.)

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМИИ НАУКЪ:

Вас. Остр., 9 лин., № 12.

1889.

. . . . «Все это пришло въ порядокъ: — губернаторомъ Тегерана сталъ Русскій.

Колонель (полковникъ)¹⁾ пришелъ изъ Нѣметчины (т. е. Австріи). — Полиція играетъ на музыкѣ, вотъ-вотъ запляшетъ.»

Въ передѣлкѣ газели Хафиза (изд. *Rosenzweig'a*, I, 540) на нарѣчїи Кеурѣн, деревни Исфаганской области:

Рӯ гам у дерд мѣкі нѣлѣ у ферѣѣд, го незеѣ

Бѣмгитѣ фѣлѣ у ферѣѣд-рѣсѣ дѣрѣѣ ѣѣе, и т. д.

«Отъ горя и болѣсти не плачь и не стенай, потому что вчера вечеромъ — я гадалъ и.... помощникъ вотъ-вотъ прїдетъ»²⁾....

В. Жуковскій.

Описаніе персидскаго рукописнаго Четвероевангелія.³⁾

Въ библіотекѣ Общества распространенія грамотности среди грузинъ, въ Тифлисѣ, подъ № 16 — I хранится Четвероевангеліе на персидскомъ языкѣ, писанное грузинскими гражданскими буквами.

Рукопись 30 × 20 сент., безъ пагинаціи, на весьма тонкой, но прочной бумагѣ, въ кожаномъ переплетѣ. Текстъ писанъ черными, заглавія — красными чернилами. Мѣстами на покрытыхъ позолотою поляхъ позолотою же разрисованы древесные листья. Переписчикъ не названъ; рукопись — безъ даты, однако по вѣшнему виду матеріала (бумаги и чернилъ), а также по отдѣлкѣ каллиграфической и орнаментальной ее можно приурочить къ XVII столѣтію и никоимъ образомъ не къ позднѣйшему времени.

Транскрипція исполнена довольно тщательно: недостающія въ грузинскомъ алфавитѣ начертанія для персидскихъ звуковъ и, главнымъ образомъ, орфографическіе знаки восполнены персидскими же ихъ изображеніями, такъ въ грузинской транскрипціи удержаны изъ персидскаго письма ع, ء и و, причѣмъ *тешидиѣ* поставленъ надъ удвоенной уже буквой. Въ нѣкоторыхъ случаяхъ, по видимому, сдѣлана попытка передать одинъ и тотъ же

1) Глава военной Австрійской Миссіи, бывшей въ Персіи лѣтъ 9 тому назадъ.

2) Въ оригиналѣ стоитъ простое Praesens: فریادرسی می آید

3) О существованіи этого *Евангелія* было извѣстно раньше, см. А. Цагарели. Свѣдѣнія и пр. I вып. С. П. 1886, стр. 27, № 12.

звукъ двумя начертаніями, разъ такъ требуется персидской орѳографією, напр. **ع** транскрибируется буквою **ѳ**, **روح** = **ѳѳѳѳѳѳ**, а **o** — буквою **ѳ**, **روزها** = **ѳѳѳѳѳѳ**; въ причастіи конечное **o** совсѣмъ опускается. Долгое **a** (**ا** **ـ**) и долгое **u** (**u** **ـ**) транскрибированы, первое — двумя грузинскими **a** (**ss**), **ام** = **ssam**, второе — двумя грузинскими **u** (**oo**), **ابراهيم** = **oobrazim**. Въ транскрипціи однако встрѣчаются непослѣдовательности, можетъ быть по винѣ переписчика.

Начало:

ქ. 1) ინჟილი იასუე მასიბი მუჟადდას ჩინანჩი ნიფიშა მარ მათთას.

ქითახი ხასახი იასუე მასიბი ჭარხანდი დაჟუდ ჭარხანდი იბრაჰიმი აზ იბრაჰიმი ბეჰამ რასიდი ისტახუი იაეჟუბ ვა აზ იაეჟუბ იასუედას ვა ბარასდასსანი უ ვა აზ იასუედა ჭარხის ვა ვარკელ აზ ხანოი თამარს სსამ.

к. 1) იწყილი იасуе масиби мураддас чинанчи нившга мар матта.

китаби насаби иасуе маси фарзанди давуд фарзанди ибрахим аз ибрахим беам расид исхуи иаеѳуб ва аз иаеѳуб иахуда ва барадарани у ва аз иахуда фарис ва зареѳ аз зані тамар нам.

Евангеліе Матѳея заканчивается на 210-ой по счету страницѣ:

ჟს იფიში სემედ იასუე ვა სოხან გოჭთ ბე ეიშან ქი დადა შოდ ბე მან ჭარ სელთახათი რას ქი ღარ ასო მან ვა ხამიბი ბუდ ჩინანქი იუდარ ჭერესთად მარას მან მიიჭერესთამ შუმარას ბერევიდი აღსადა ვა ჭამაი მარდომრას თაელიმი ქონიდი ვა ეა

пас пш амед иасуе ва сохан гофт бе ешан ки дада шод бе ман хар салтанати ра ки дар асиман ва замин буд чинанки бедар ферестад мара ман миферестам шумара беревид алжал ва хама мардомра таелим конид ва еа

1) ქ = к первая буква ქრისტი, Христе, обязательно помѣщается въ началѣ каждой старой грузинской рукописи. — Здѣсь же замѣчу, что при транскрибированіи грузинскаго письма русскими буквами я слѣдовалъ проекту *Обще-литургической азбуки* гг. академикъ В. В. Радлова, В. П. Васильева и К. Г. Залемана; сообразно съ этой азбукою, грузинскія буквы, остающіяся безъ эквивалента въ русскомъ алфавитѣ, переданы такъ: ѳ = ѳ, ო = ო, უ = უ, ქ = к, ჯ = ჯ, ე = ე, ზ = ზ и ჳ = ჳ. На равнѣ съ грузинской транскрипцією, удержаны и въ русской **ε** и **ε**, но *თჳსი* пропущенъ. Наконецъ, долгота звуковъ **a** и **i** въ русской транскрипціи выражена общепринятымъ способомъ (**ā** и **i**), а не удвоеніемъ соотвѣтствующей гласной буквы.

მასდა ლექსიიდ ბენასში ფედარ ვა ფუ
 სარ ვა რუჭოლ უოდოს ვა თაღლიმი
 ქონიიდ მარდომრას ტიჭუ ქარდანი
 ჭეშაიი აანნი მან ვასიით ქერდამ ბუ
 შუმას ვა მან ჭასთამ ეინქ ბასშუმას
 დარ ჭამაი რუსჭას თას ეინყიასათი
 ცადაშ.

Непосредственно слѣдуетъ:

ინჯიილი იასტეი მასიილი მუყადა
 დარ ჩინანნი ნივიშთა მარ მარყას.

ითიდაი ინჯიილი იასტე მასიილი
 ფესარი ხოდა ჩინანქი ნივიშთა შოდა
 ასთ დარ ქითასბი აშეიასიი ფეილაშ
 ბარ ქი იინაქ მან შიიქურესთამ ჭი
 რიშთაი ხოდაჩას ფიიში რუი.

Евангеліе Марка занимаетъ другихъ 128 страницъ и заканчивается такъ:

... ვა ბარხასთ სობლი რუში იექ
 შანბა იასტე ვა შასჭირ შოდა ავგალი
 მარტაბა ბარაი მარამი მადალანია
 ქი აზ უ ბირუნ ქარდა ბუდ ჭაჭთ შეიი
 თანჩას ფას უ რაჭთ ვა ხაბარ დად
 ბექასანნი ქი ბუდანდ ბა იასტე ვა
 ნოვჯა ვა გერია მიკარდანდ ჩუნ შე
 ნიდანდ ქი იასტე შანდა შოდა ვა შა
 ნან დიიდანდ ურას ბავარ ნაქარდანდ
 ბაედ აზ ან ნუმუდ...

mādā dehid benāmi pedar va he-
 sar va ruḡol qodos va taḡlīm
 konid mardomrā ḡiḡz kardani
 hemaī ānči man vasiāt kerdam be-
 šumā va man haštam ānk bašumā
 dar hamaī ruḡhā tā ānqizāti
 cālam.

ინქლი იასტეი მასქი მუყადას
 ჩინანქი ნივიშთა მარ მარყას.

ითიდაი ინქლი იასტე მასქი
 მარსარი ხოდა ჩინანქი ნივიშთა შოდა
 ასტ დარ კიტაბი აშეიაი მეჭამ
 ბარ კი თაკ მან მიფერესტამ ფი
 რიშთაი ხოდრა შიში რუი.

... ვა ბარხასტ სობქი რუქი იექ-
 შანბა იასტე ვა აჰირ შოდ ავალი
 მარტაბა ბარაი მარამი მაძალანია
 კი აზ უ ბირუნ კარდა ბუდ ხაფტ შეი-
 ტანრა პას უ რაფტ ვა ხაბარ დად
 ბეკასანი კი ბუდანდ ბა იასტე ვა
 ნოვჯა ვა გერია მიკარდანდ ჩუნ შე-
 ნიდანდ კი იასტე ჯანდა შოდა ვა ჯა-
 ნან დიდანდ ურა ბავარ ნაკარდანდ
 ბაედ აზ ან ნუმუდ...

Такимъ образомъ Евангеліе Марка обрывается на 12-омъ стихѣ послѣдней (16) главы; остальные 9 стиховъ, начиная съ 12-аго, надо полага-
 ть, вырваны изъ рукописи вмѣстѣ съ соотвѣтствующимъ листкомъ.

Евангеліе Луки занимаєть 210 слѣдующихъ страницъ.

Начало:

ინჯილი იასუჯი მასიილი მუჟაღ-
დას ჩინანსი ნიფიშთა მარ ლუჟას.

ბე ჟაჭათი ანქი ბისიასრი მარღამ
საჯი ქარდა ქი თართიბ ღეჭანდ ჭა-
ქანიასთი უმურირიას ქი ბეთამამ რა-
სიდა დარ მას ჩინანსქი რასანდიდა,
ანდ ბემას გურუჭი ქი აზ იბტიდაი
ასნ ზამან მიიდიდასდ ვა ბუდასდ
ხიდიმთქარანსი ქალემა ვა ხასთამ მან
ნიბ დარ ვაჟთი ქი ჟოსთიჟუ მიი-
ქარდამ ჭარ ჩიიზირიას აზ იბტიდას
ბესაჯი თამამ იბქი ბენივისამ. . .

Конецъ:

თასბილი ხოდას მიიქარდასდ ვა თა-
ლაბი ბარქათ მიინუმიდასდ აზ ხოდას
ასმეინ.

Евангеліе Іоанна занимаєть 159 послѣднихъ страницъ.

Начало:

ინჯილი იასუჯი მასიილი მუჟაღ-
დას ჩინანსი ნიფიშთა მარ იუჭანას.

ავჯალ ბუდ ქალემა ვა ქალემა ბუდ
ნაზდი ხოდას ვა ხოდას ჭამანს ქალემა
ასთ.

Конецъ:

გუმანს მიიქონამ იბიქი ცაალამ
გონჟაიში ნადაშთ ანრა სარქიფა-
ჭანი ნიფიშთა შოდა.

ინქლი იასუჯი მასიჯი მუჟადას
ჩინანჩი ნივიშთა მარ ლუჯა.

ბე ჟაჟატი ანკი ბისიარტი მარდომ
საჯი კარდა კი ტარტიბ დენანდ ზა-
კაიატი უმურტრა კი ბეგამამ რა-
სიდა დარ მა ჩინანკი რასანტიდა
ანდ ბემა გურუჩი კი აზ იბტიდაი
ან ზამან მიდიდანდ ვა ბუდანდ
ხიდატქარანი კალიმა ვა ხასტამ მან
ნიზ დარ ვაჟტი კი ჟოსტიჟუ მი-
კარდამ ჰარ ჩიჟირა აზ იბტიდა
ბესაჯი ტამამ ინკი ბენივისამ. . .

ტასბიჯი ხოდა მიკარდანდ ვა ტა-
ლაბი ბარაკატი მინუმუდანდ აზ ხოდა
ამმინ.

ინქლი იასუჯი მასიჯი მუჟადას
ჩინანჩი ნივიშთა მარ იუჯანა.

ავვალ ბუდ კალიმა ვა კალიმა ბუდ
ნაჯი ხოდა ვა ხოდა ჰამან კალიმა
ასტი.

გუმან მიკონამ ანკი ეალამ
გონჟაიში ნადაშტი ანრა სარქიფა-
ჰაი ნივიშთა შოდა.

Болѣ близкое знакомство съ описаннымъ персидскимъ Четвероевангелиемъ могло бы показать его настоящую цѣну; я могу только замѣтить, что текстъ этой рукописи значительно разнится, какъ съ лексической, такъ съ синтаксической стороны, отъ персидскихъ переводовъ Евангелія, изданныхъ Англ. Библ. Обществомъ, и во всякомъ случаѣ представляетъ нѣкоторый матеріалъ для изслѣдователей персидской фонетики, такъ какъ онъ писанъ въ грузинской транскрипціи, свободной отъ всякой неопредѣленности въ отношеніи звуковаго значенія гласныхъ или согласныхъ. Примѣненіе грузинской транскрипціи мнѣ пришлось видѣть еще только въ одномъ подобномъ случаѣ, именно въ неизвѣстномъ до сихъ поръ маленькомъ (всего 21 страница рукописи въ $35,5 \times 22,1$ сент.) грузинско-арабско-персидскомъ глоссаріѣ, составленномъ Фарсаданомъ Гюргиджанидзе, писателемъ XVII вѣка: въ немъ арабскія и персидскія слова писаны также грузинскими гражданскими буквами.

Н. Марръ.